TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Matti Mäkelä

LAUSUNTO
THL/1378/4.00.02/2016

17.10.2016

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto
Hellevi Ikävalko / Kaisa Iso-Sipilä

Lausuntopyyntönne Eduskuntakuuleminen 18.10.2016. HE 134/2016 vp.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunto

Yleistä

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi eduskunnan kunta- ja terveysjaostossa käynnissä olevien STM:n hallinnonalan kärkihankkeiden etenemisestä sekä normien purkuasiasta.

Kärkihankkeiden ja normien purkuprosessin vaikutukset suomalaisten hyvinvointiin ja terveyteen on arvioitava sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisuudistuksen asiayhteydessä.

Kärkihankkeet

Hallituksen kärkihankkeista viisi kohdentuu erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Ne ovat kaikki käynnistyneet STM:n ohjauksessa, ja myös THL:lla on osansa niiden toteutuksessa. Ministeriön ohjaus on tiivistä, tavoitteellista ja tarkoin aikataulutettua. Kärkihankkeisiin kohdennettu määräraha on merkittävä, mutta ratkaistaviin ongelmiin ja sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisbudjettiin nähden kuitenkin vähäinen. Kaikkiin kärkihankkeisiin liittyy odotuksia merkittävistä toiminnallisista muutoksista ja niiden tuomista suurista kokonaiskustannusten säästöistä yhdistettynä väestön parempaan hyvinvointiin ja terveyteen.

Normien purku

Hallitusohjelmaan sisältyvä normien purkaminen on laaja poikkihallinnollinen ja monitasoinen prosessi. Vain vähäinen osa normien purkamisesta kohdentuu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle, mutta monilla muidenkin hallinnonalojen normeilla tai niiden purkamisella saattaa olla vaikutuksia väestön hyvinvointiin ja terveyteen.

Normien purkamisen vaikutukset on syytä arvioida samalla perusteellisuudella kuin normien säätämisenkin vaikutukset. Hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta erityisen huomion kohteena ovat heikoimmassa asemassa olevat henkilöt, joiden oikeusturvaa ja tasa-arvoista hyvinvointia hyvä normisto suojaa. Normien purkamisen ei tulisi vaarantaa perusoikeuksien yhdenvertaista toteutumista.

Pääjohtajan sijaisena Pekka Kahri

Osaston johtaja Tuire Santamäki-Vuori

LIITE Kärkihankkeiden tilannekatsaus ja normien purkuun liittyviä näkökohtia

Matti Mäkelä

17.10.2016

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto
Hellevi Ikävalko / Kaisa Iso-Sipilä

Lausuntopyyntönne Eduskuntakuuleminen 18.10.2016. HE 134/2016 vp.

Kärkihankkeiden tilannekatsaus ja normien purkuun liittyviä näkökohtia

Yleistä

Kärkihankkeiden ja normien purkuprosessin vaikutukset suomalaisten hyvinvointiin ja terveyteen on arvioitava sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisuudistuksen asiayhteydessä. Keskeisiä tavoiteltuja vaikutuksia ovat hyvinvoinnin ja terveyden tasa-arvo, palvelujen asiakaslähtöisyys ja sisällöllinen integraatio sekä laadukkaan tiedon käyttö hyvinvointitulosten johtamisessa. Maakuntien ja kuntien yhteistyö väestön hyvinvoinnin edistämisessä vaativat tulevaisuudessakin huomiota.

Kärkihankkeiden tilannekatsaus

Hallituksen kärkihankkeista viisi kohdentuu erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Ne ovat kaikki käynnistyneet STM:n ohjauksessa, ja myös THL:lla on osansa niiden toteutuksessa. Ministeriön ohjaus on tiivistä, tavoitteellista ja tarkoin aikataulutettua. Kärkihankkeisiin kohdennettu määräraha on merkittävä, mutta ratkaistaviin ongelmiin ja sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisbudjettiin nähden kuitenkin vähäinen. Kaikkiin kärkihankkeisiin liittyy odotuksia merkittävistä toiminnallisista muutoksista ja niiden tuomista suurista kokonaiskustannusten säästöistä yhdistettynä väestön parempaan hyvinvointiin ja terveyteen.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kärkihankkeessa oikein kohdennetuilla toimilla pystytään levittämään ja juurruttamaan muutamaa valittua käytäntöä.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman LAPE -kärkihanke etenee STM/THL-toimeksiannon mukaisesti STM:n ohjauksessa ja tiiviissä yhteistyössä kärkihankkeen projekti- ja ohjausryhmän kanssa. Syksyn aikana mallinnetaan lasten, nuorten ja perheiden palvelukokonaisuutta työpajaprosessissa yhdessä sote- ja opetusalan toimijoiden kanssa, valmistellaan lasten, nuorten ja perheiden tietopohjan vahvistamiseen tähtääviä pienten lasten tiedonkeruita, valmistellaan tiedon tehokkaampaa raportointia päätöksenteon käyttöön sekä viimeistellään monialaisen yhteistyön vahvistamiseen tarkoitettua opasta ja verkkokoulutusta.

Osatyökykyisille tie työelämään -kärkihanke etenee STM:n suunnitelman mukaisesti. Kärkihankkeen tavoitteena on lisätä merkittävästi osatyökykyisten henkilöiden työssä pysymistä ja työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Kärkihanke uudistaa palvelujärjestelmän toimintaa osatyökykyisten työllistymistä tukevaksi ja poistaa työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon kannustinloukkuja. Kärkihankkeen alueellisten kokeiluhankkeiden haku on käynnistymässä syksyn aikana. Kokeilujen tavoitteena on toisaalta uudistaa osatyökykyisten työllistämisen toimintamalleja sekä toteuttaa

saumaton hoitoon ja kuntoutukseen ohjaamisen palveluketju työssä ja työttömänä oleville osatyökykyisille. Kokeilut käynnistyvät ensi vuoden alussa. Hankkeissa kokeiltavat toimintamallit ja hoitopolut arvioidaan ja hyvät käytännöt levitetään valtakunnallisesti. Asiantuntijalaitokset THL ja TTL tukevat kokeiluhankkeiden toteutusta.

THL on mukana *Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihankkeen osahankkeessa Kokemusasiantuntijuuden ja asiakkaiden osallistumisen toimintamalli*. THL osallistuu kokeilun kehittämiseen ja arviointiin asiantuntijapanoksella. Asiakkaiden toimintamallin kokeiluversio ja kokeilualueiden hankesuunnitelmat ovat valmisteilla. Toimintamallien kokeilut ovat viidessä maakunnassa suorahankintana. Tämä tarkoittaa huolta kokeiluresurssien riittävyydestä vaativien tavoitteiden saavuttamiseksi. Sote-uudistuksen keskiössä on sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatio asiakaskeskeisiksi kokonaisuuksiksi. Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihankkeessa THL on mukana myös palvelusetelikokeilussa, jonka tavoitteena on toteuttaa valinnanvapauteen liittyvä kokeilu kunnissa/alueilla ennen sote-uudistuksen valinnanvapausmallien toteutusta. THLn tehtävänä on luoda arviointikehikko kokeilun tulosten arvioimiseksi.

Lisäksi THL osallistuu STM:n hallinnonalan *Digitalisaatio*-kärkihankkeiden (ODA – Omahoito ja digitaaliset arvopalvelut sekä Virtuaalisairaalat 2.0) ohjaukseen hankkeiden ohjausryhmissä sekä valtakunnallisen tiedonhallinnan operatiivisen ohjauksen (OPER) toiminnan kautta.

Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaiken ikäisten omaishoitoa (I&O) -kärkihanke etenee STM/THL-toimeksiannon mukaisesti STM:n ohjauksessa. I&O-kärkihankkeen tavoitteena on kehittää iäkkäille sekä omais- ja perhehoitajille nykyistä yhdenvertaisemmat, paremmin koordinoidut ja kustannusten kasvua hillitsevät palvelut. Keväällä on mallinnettu alueellista ikäihmisten palvelukokonaisuutta, erityisesti keskitettyä palveluohjausta ja kotihoidon sisältöä. Kärkihankekokeilujen haku päättyi elokuussa ja alueelliset kokeilut alkavat syksyn aikana. Kärkihanke vierailee myös jokaisessa Suomen maakunnassa. Maakuntakierrokset, joita tukevat THL:n tuottamat maakuntaprofiilit, ajoittuvat lokakuusta joulukuulle.

Normien purkuun liittyviä hyvinvoinnin ja terveyden näkökohtia

Hallitusohjelmaan sisältyvä normien purkaminen on laaja poikkihallinnollinen ja monitasoinen prosessi. Vain vähäinen osa normien purkamisesta kohdentuu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle, mutta monilla muidenkin hallinnonalojen normeilla tai niiden purkamisella saattaa olla vaikutuksia väestön hyvinvointiin ja terveyteen. Normien purkamisprosessia ohjaa pääasiassa valtiovarainministeriö.

Normien purkaminen vaikuttaa vain vähäisessä määrin valtion tulo- ja menoarvioon. Sen suurimmat vaikutukset ovat muussa palvelutuotannossa ja niissä dynaamisissa vaikutuksissa, joita normeista vapautetusta toiminnasta syntyy. Osa vaikutuksista saattaa olla myönteisiä, kuten markkinoiden tai innovatiivisuuden tehostumista. Osa vaikutuksista on myös kielteisiä, esimerkiksi tasa-arvon, turvallisuuden, laadun, saatavuuden tai hinnoittelun kautta syntyviä. Normien purkuun liittyy myös hyvinvointi- ja terveysriskejä.

Normien purkamisen vaikutukset on syytä arvioida samalla perusteellisuudella kuin normien säätämisenkin vaikutukset. Hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta erityisen huomion kohteena ovat heikoimmassa asemassa olevat henkilöt, joiden oikeusturvaa ja tasa-arvoista hyvinvointia hyvä normisto suojaa. Normien purkamisen ei tulisi vaarantaa perusoikeuksien yhdenvertaista toteutumista.

Hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä haittavaikutuksia voi perustellusti pelätä mm. alkoholipoliittisten normien purkamisesta. Alkoholi ei ole mikä tahansa hyödyke, vaan riippuvuutta aiheuttava ja terveyttä vaarantava nautintoaine. Alkoholista koituu monenlaisia haittoja niin kuluttajalle itselleen kuin hänen lähipiirilleenkin.

Yhtenä normien purkamisen mahdollisena kohteena ovat olleet myös STM:n hallinnonalalla erilaiset suositukset. THL on osallistunut suosituksien purkamismahdollisuuksia koskevaan kartoitukseen ja arviointiin. Kaikki suositukset eivät ole tosiasiassa sitovia normeja. Osa suosituksista taas on hyvän ammattikäytännön kuvauksia, joten suosituksen purkaminen ei muuttaisi taustalla vaikuttavaa tosiasiallista velvoitetta. Jotkut suositukset ovat muodostuneet normiksi valvontaviranomaisen käytäntöjen tai palvelujen hankkijan sopimusvaatimusten perusteella. Mahdollisuudet saavuttaa merkittäviä julkisen talouden kustannussäästöjä STM:n hallinnonalalla tunnistetuista suosituksista näyttävät heikoilta. Suositusten purkamiseen liittyy myös samoja haittavaikutusten vaaroja kuin voimakkaampienkin normien purkamiseen.

Eräät normien purkamisen hankkeet ovat vain olemassa olevan normin lievennyksiä, kuten iäkkäiden ympärivuorokautisen asumispalvelun henkilöstömitoituksen minimitason pienentäminen tai eräiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kelpoisuusehtojen lievennykset. Näissä hankkeissa on syytä muistaa samat riskit kuin varsinaisessa normien purkamisessakin. Sen sijaan tavoiteltavista hyödyistä jää pois valvonnan keventyminen: myös lievennettyä normia on valvottava aivan samoin kuin rajoittavampaa.